

Lectoren vs. Thorstein Veblen: strijd om onderzoek in het HBO

Jan Steyaert¹

Deze tekst is gepubliceerd als:

Steyaert, J. (2002). Lectoren vs. Thorstein Veblen: strijd om onderzoek in HBO. *Sociale interventie*, 2002(4), 60-62.

Reacties zijn nog steeds van harte welkom via j.Steyaert@fontys.nl

Iedereen met een beetje sociale opleiding kent wel Thorstein Veblen, de auteur van ‘theory of the leisure class’ waaruit we allemaal onthouden hebben dat het nietsdoen van de hogere klasse een vorm is van snobistisch ten toon stellen van luxe. Het oeuvre van Veblen is evenwel veel rijker en omvat ook pittige observaties over het hoger onderwijs van die tijd (Veblen, 1918). Daarin pleit hij o.a. voor een duidelijk onderscheid tussen universiteiten en hogescholen, waarbij de eerste kennis ontwikkelen en de tweede deze kennis verspreiden onder beroepsbeoefenaars.

Het wel en wee van binair hoger onderwijs

Het zou slechts een voetnoot in de geschiedenis van de sociologie zijn, ware het niet dat Veblen’s standpunt nog erg actueel is en de basis vormt van ons binair hoger onderwijs. Zo gaat de Wet Hoger Onderwijs (WHW) uit van deze binaire organisatie van het hoger onderwijs in enerzijds wetenschappelijk onderwijs (WO) en anderzijds Hoger Beroeps Onderwijs (HBO), met duidelijke verschillen tussen beiden. Onderzoek wordt expliciet gesitueerd in het wetenschappelijk onderwijs, en slechts bij wijze van uitzondering toegestaan in het hoger beroepsonderwijs. Artikel 1.3 paragraaf 2 zegt: “Hogescholen hebben het verzorgen van hoger beroepsonderwijs tot taak. Zij kunnen onderzoek verrichten voorzover dit verband houdt met het onderwijs aan de instelling.” Datzelfde uitgangspunt wordt overgenomen in andere beleidsdocumenten die de structuur van het hoger onderwijs in Nederland bepalen, zoals het Hoger Onderwijs en Onderzoeksplan: “Het HOOP neemt als uitgangspunt dat – wil het hoger onderwijs zijn maatschappelijke functie optimaal vervullen – het noodzakelijk is dat de curricula in het hoger onderwijs en de onderzoeksprogramma’s van de universiteiten zich kenmerken door een sterke maatschappelijke oriëntatie.” (SER advies 98/02, p. 13). Op subtiele wijze wordt hiermee onderzoek aan hogescholen omschreven als onbestaande of niet wenselijk.

Deze verhouding tussen universiteiten en hogescholen is in Nederland de afgelopen decennia ‘gesedimenteerd’: “de binariteit van het Nederlandse stelsel van hoger onderwijs wordt van een historisch gegroeid gegeven tot een geloofsartikel” (Leijnse, 2000).

Daar staat een groeiende maatschappelijke ontwikkeling tegenover die het hoger beroepsonderwijs een duidelijke functie geeft inzake kenniscreatie. De Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid (AWT) en de Onderwijsraad brengen in 1999 een gezamenlijk advies uit onder de duidelijke titel ‘HBO en kenniscirculatie’. In 2001 wordt die boodschap nog eens herhaald in een aanvullend advies ‘Hogeschool van Kennis: kennisuitwisseling tussen beroepspraktijk en hogescholen’ (Adviesraad voor Wetenschaps- en

---

¹ Jan Steyaert is lector aan de Fontys Hogescholen SW en SPH en ‘research fellow’ aan de University of Bath. Hij is te bereiken via j.Steyaert@fontys.nl

Technologiebeleid & Onderwijsraad, 1999, 2001). De *hogeschool als regionale kennispoort* wordt het nieuwe mantra.

Ook vanuit onderwijskant zijn er ontwikkelingen die deze beweging versterken. Het Bologna-akkoord wil het Angelsaksisch model van hoger onderwijs over heel Europa invoeren en daarbij het onderscheid tussen wetenschappelijk onderwijs en hoger beroepsonderwijs vervangen door binariteit van bachelor en master opleidingen. Daarbij wordt uitgegaan van een hechte synergie tussen elke Master-opleiding en een sterk onderzoeksprogramma.

Bovendien berust de situering van de primaire taak van het HBO bij kennisoverdracht op een mythologie (de Groene & Steyaert, 2002). Het HBO is geen lesfabriek wat blijkt uit het feit dat menig HBO instelling inmiddels een rijk gevulde onderzoeks- en ontwikkelportefeuille heeft. Het is evenzeer een mythe dat HBO geen onderzoek kan of zou moeten uitvoeren. Er wordt door bedrijfsleven en overheid juist meer gevraagd naar toegepast onderzoek met sterkere relevantie voor specifieke beroepsvelden en kennisbruggen tussen MKB en HBO. Tenslotte is het o.i. een mythe dat het HBO voor het verder uitbouwen van haar onderzoeksactiviteiten behoefte zou hebben aan een eigen methodologie of specifieke subsidiekanalen². Daarom pleiten we voor het de-institutionaliseren van het Nederlands onderzoeksbeleid en het organiseren van toegang tot onderzoeksinfrastructuur op basis van bewezen kwaliteit, eerder dan gevestigde posities. Ook met die stelling zijn we geen roependen in de woestijn. Zo schrijft NWO in haar strategienota “Selecteren op kwaliteit betekent selecteren zonder voorkeur voor gevestigde belangen. Het betekent ook het je kunnen losmaken van grenzen, bijvoorbeeld grenzen van instellingen of grenzen van wetenschappelijke disciplines.” (NWO, 2001, p.15).

Lectoren ten toneel

In dit boeiende spanningsveld is oktober 2001 tussen het ministerie van OC&W en de HBO-raad een convenant *Lectoren en kenniskringen in het HBO* ondertekend. Lectoren zijn voor het HBO niet nieuw, want de functie staat al lang in de CAO. Met dit convenant wordt de functie wel grondig gerevitaliseerd en voorzien van nationale financiering. In totaal wordt er door de overheid 110 miljoen € voorzien om in de periode 2001-2004 lectoren en kenniskringen te organiseren over alle hogescholen en alle opleidingen. Als verdeelsleutel wordt de regel van 1 FTE lectoraat per 5000 studenten gehanteerd. De middelen worden beheerd door de Stichting KennisOntwikkeling HBO (SKO), de reïncarnatie van het oude vernieuwingsfonds HBO. Daarnaast staat het natuurlijk HBO-instellingen vrij ook met andere middelen lectoren aan te stellen, wat in de praktijk ook gebeurt via inzet van eigen middelen en/of financiering uit het bedrijfsleven. De verschillende vakdepartementen van de rijksoverheid hebben zich voorlopig nog niet laten verleiden tot betrokkenheid.

Het convenant stelt als centrale doelstelling ‘het vergroten van de kennisinnovatie in het hoger beroepsonderwijs’. Dat wordt gedeconstrueerd in 9 onderliggende doelstellingen waarvan 2 zich richten op kwaliteitsverbetering van het onderwijsproces en 7 op externe oriëntatie. Met dergelijke verdeling wordt meteen het belang aangegeven van kenniscirculatie, eerder dan ‘ivoren toren wetenschap’. Het circulaire karakter van kenniscreatie is daarbij belangrijk. Niet alleen moet er een directe vertaling zijn van ontwikkelingen in de beroepspraktijk naar het onderwijs (waar de Stichting van de Arbeid bijzondere aandacht voor vraagt), er moeten ook kennisbruggen gemaakt worden tussen werkveld en (HBO-) kennisinstellingen waarin samen

---

² Andere doelstellingen zouden wel specifieke subsidiekanalen kunnen verantwoorden, zoals de huidige discussie rond nationale innovatiebudgetten om de synergie tussen bedrijfsleven en beroepsonderwijs te vergroten. Zie daarover o.a. het ontwerpadvies van de SER (Sociaal Economische Raad, 2002)

gewerkt wordt aan beroepsontwikkeling. Het ingenieurs-scenario van kennisontwikkeling, waarbij een probleem uit het werkveld voor onderzoek wordt doorgeschoven naar een onderzoeksorganisatie en daarna de oplossing in het werkveld wordt geïmplementeerd, moet daarbij niet alleen in woorden maar ook in daden verlaten worden. Het populaire 'evidence based practice' krijgt zo een pendant in 'practice based evidence' (Webb, 2002).

Lectoraten duiken op in alle kennisgebieden, ook in het sociaal-agogische domein. De Stichting KennisOntwikkeling HBO beoordeelt eind 2002 de laatste subsidiedossiers voor lectoren en kenniskringen. Daarna is het wachten op evaluatie van de lopende projecten voor er eventuele nieuwe financiële impulsen beschikbaar komen. Dit betekent dat einde 2002 er ongeveer 150 dossiers door SKO gefinancierd worden. Slechts een beperkt aantal daarvan heeft onmiddellijke relatie met het kennisdomein van *Sociale Interventie*. Daartoe behoren het Fontys-lectoraat over sociale infrastructuur en technologie (Jan Steyaert en Geert van der Laan), het HAN-lectoraat over professionalisering van agogische beroepen (Kitty Kwakman) of het lectoraat maatschappelijke (re)integratie en community support van de Hogeschool Utrecht (J. Wilken). Resultaten van het werk van deze en andere lectoraten/kenniskringen zal de volgende jaren ongetwijfeld zijn weg vinden naar *Sociale Interventie*.

Verwijzingen

- <http://www.hbo-lectoren.org/>
- <http://www.skohbo.nl/>
- <http://www.fontys.nl/sociaalplatform/>
- Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid & Onderwijsraad. (1999). *HBO en kenniscirculatie*. den Haag: Onderwijsraad.
- Adviesraad voor Wetenschaps- en Technologiebeleid & Onderwijsraad. (2001). *Hogeschool van Kennis, kennisuitwisseling tussen beroepspraktijk en hogescholen*. den Haag: Onderwijsraad.
- de Groene, A. & Steyaert, J. (2002). Een kleine mythologie van onderzoek in het HBO. *Thema*, 9(3), 36-41.
- Leijnse, F. (2000). *Hogescholen tien jaar vooruit*. den Haag: HBO-raad.
- NWO. (2001). *Thema's voor talent, strategienota 2002-2005*. den Haag: NWO.
- Sociaal Economische Raad. (2002). *Koersen op vernieuwing, ontwerpadvies*. den Haag: Sociaal Economische Raad.
- Veblen, T. (1918). *The higher learning in America: a memorandum on the conduct of universities by business men*. New York: Kelley.
- Webb, S. (2002). Wetenschappelijk onderbouwde praktijk en beslissingsanalyse. *Sociale interventie*(3).